

Rodoljubna knjiga brez rodoljubja.

Martin Žunkovič, Die Slaven, ein Urvolk Europas. 8 chste Ausgabe. Mit einer Karte als Beilage. Wien 1911. Vel. 8°, VI+373+2 str.)

Kakor kaže število izdaj samo enega desetletja, ima naš rojak major Žunkovič s svojo knjigo, ki se je najprej glasila »Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt«, velik uspeh. Sicer pa moram omeniti, da so pri »šestih izdajah« všteti tudi češki prevodi. Razni dnevniki, med njimi tudi naši, so delo neizmerno hvalili, ker je »s strogo znanstvenimi dokazi« zadalo »smrtni udarec« še celo po šolskih knjigah razširjeni zmoti, »da so Slovani prišli še le za časa ljudskih selitev v Evropo« (Slov. Narod, 18. febr. 1911). Delo bi po takem moralo posebno zanimati slovanske zgodovinarje in jezikoslovce, vendar ti najrajši o njem popolnoma molčé. Pri Čehih sta dva izvrstna strokovnjaka praške univerze, primerjajoči jezikoslovec in germanist Jos. Janka²⁾ ter arheolog in etnograf L. Niederle³⁾, ki je v duhu P. J. Šafařika že izdal dva dela svojih »Slovanskih Starožitnosti«, samo zaradi časti češke znanosti napisala oceni Žunkovičeve knjige, da je brez vsake znanstvene vrednosti. Omenjam samo, da je prvi mogel prečitati le 80 strani, drugi pa se ustavil že na 64. str. in zaklical: Horribile scriptu.

Da so Slovani evropski »pranarod«, to je moral še dokazovati Šafařik leta 1837., danes pa o tem nobeden pameten človek ne dvomi. Enako jasno je, da so se v zgodovinskem času iz svoje zakarpatske pradomovine selili na zahod in jug. Tudi trditev, da so v srednji Evropi že prej bivali

²⁾ Věstník českých profesorů XIV. (1907), št. 9/10.

³⁾ Český časopis historický XIII. (1907), str. 185—188.



75325

in se razkropili tudi po zahodni, ni nova. Popolnoma obrabljen je tudi način Žunkovičevega dokazovanja, zakaj služi mu le razlaganje krajevnih imen. Kot vojaški strokovnjak pa celo pravilno zahteva, naj se pri takem razlaganju pazi na topografijo. To je v duhu novejšega jezikoslovstva, saj izdajemo že poseben časopis »Wörter und Sachen« s podobami. Ko bi se torej g. Žunkovič, ki ima o marsičem prav pametne nazore, lotil resničnih slovanskih imen s svojega stališča in bi n. pr. pokazal, kako se vjemajo z značajem njih krajev, bi storil dobro delo in s svojimi preiskavami lahko prišel do zanimivih sklepov, ki bi mogli res imeti tudi praktično vrednost. Žalibog pa ni ostal pri svojem delu, ampak se je zaletel v etimologiziranje, torej na najtežavnejše in najnevarnejše jezikoslovno polje, na katerem mu manjka najnavadnejšega znanja.

Za dokaz samo nekaj lahko razumljivih primerov. V a s za v e s je g. Ž. »falsche Form« (str. 193), ker drugači — B e s ne bi mogel biti der Älteste einer solchen Gemeinde, kateremu pa je žena zopet V e s n a. Kdor ima količkaj pojma o slovenski dialektologiji, v e, da sta v e s in v a s v narečjih, v katerih sta a in e nastala iz nekdanjega polglasnika, ravnopravni obliki, ali v književnem jeziku je edino pravilno v a s. v za b pa so pisali samo nemčujoči Marko Pohl in birokrati, ki so Bezjake in Bošnjake prelevili v Vézjake in Vošnjake, slovanski jeziki pa niso nikoli in nikjer na ta način menjali med seboj b p in v (178), g in h (67, 184), t in d (trak-draga 96), s in z (iz najnaravnjšega imena Srnjak Rehberg dela Ž. Zrnjak Beobachtungspunkt ali Crnjak Grenzpunkt 230), š in ž (Šiška in Žizka izhajata iz istega korena! — Čič Krieger, Schildknappe, Reisige, Grenzwächter, 120), č in s (čelo selo 94 in odtod ime Celti Kelti, 94) itd. Ž.-u so P u k o v i č, B u k o v i č, V u k o v i č, B o l k o v i č (98) vse eno i kakor p o l k o v n i k izhajajo iz pol die Grenze (!); odtod Polen (»sonach durchhaus nicht die Ebenebewohner«!), Pollan, Pöllan, Pöls, Pöllerberg, Pöllberg u. a., Pola (Grenz = weil Küstenstadt!), rusko »opolčenie« (Landwehr), tirolska imena Oblat, Oblay, mitološko Apollo (ursprünglich wahrscheinlich in der Form »Opolo«), osebna Apolonia, Appolinaris in krajevna Opolan, Opolany, Opladen, Opočno, Opočnice, Oppeln, Oplotnica, Obalj, Apulien u. a. Die Abgabe, die bei der Passierung der Grenze [na oni svet!] zu entrichten war, nannte man aus gleichem Grunde: obol, obolos. Cela knjiga bi se dala napisati, ako bi hoteli natančno pokazati, koliko nezmisla je pri Ž.—u samo na str. 97—98.

Kaj vse počenja Ž. že z našo slovenščino, naj pokaže še en primer. Vsakemu kmetu bo pač jasno, da se mejnik tako zove, ker kaže mejo, Ž. pa preobrača mejnik v menjik in ga izvaja od menjati, wechseln, da razloži prazgodovinske kamene, menhir zvane; menih, Mönch hiesz nun der Commandant an einem solchen Grenzverteidigungspunkt; und die Stelle, wo ein solcher bestattet wurde, hiesz sodann »menhir« oder ähnlich klingend (52). V resnici je nastal menih iz staronemškega munich, ta pa iz lat. monachus. Koliko se je o tej besedi pisalo, ker je Kopitar ž njo in podobnimi »panonizmi« dokazoval, da je naša slovenščina prava hči stare cerkvene! Sicer pa tega ni bilo treba vedeti g. Ž.-u, pač pa ni smel pozabiti, da tudi v znanosti ni dovoljeno predstavljati — mejnikov.

Ž. misli, da je bogve kaj novega povedal, ako na podlagi slov. hum in holm sestavlja imena Pohumje, Predhumje, Zahumje in Holm, Kulm, Chelm, Chlum, Chlumetz u. a. mit dem eingeschobenen (!) »l«. Pogled v vsako znanstveno slovansko slovnico bi mu pokazal, kako se je razvijal prvotni slogotvorni l v slovanskih jezikih. Vsi slovanski jeziki in tudi narečja na Moravskem in Slovaškem so ohranila ljud (Volk), samo na Češkem in vsled tega tudi v književnem jeziku se je »preglasil« u v i, Ž. pa uči zopet ravno narobe: die Čechen gebrauchen jedoch noch immer die Form lid (85), ker potrebuje to za tolmačenje besed: Littau, Litija, Leitha, lat. litus, lituus, lis!

Na str. pa beremo: Vigo, Vigil, Wigstein, Wigstadt, Vikno, Wikow, Wiklek, Vykleky, Wiklefskirche, Viškov, Višarje u. ä. sind augenscheinlich technisch verstärkte und bewachte Zufluchtsorte in Grenzgebieten gewesen, von wo aus die Wache ihre Schutzbefohlenen mittels Stimme alarmierte, denn das Grundwort ist das slavische »vik« (= Zuruf, Alarmgeschrei), das im Russischen als »viklik« dasselbe bezeichnet. Ko je še prišel latinske besede vigilia, vicus, vicis, Jupiter Vicelinus, pravi dalje: »Das älteste und naheliegendste Mittel für die Alarmierung der zum Schutze Anvertrauten war sonach die menschliche Stimme, und hat dem entsprechend die slavische Sprache in »vik« auch noch die ursprüngliche, das Lateinische aber schon nur mehr die kulturell erweiterte Bedeutung des grundlegenden Begriffes.« Kako pa je spravil Ž. vse te najrazličnejše besede pod en klobuk? V neki gotovo slabi knjigi, ki uči ruščino za vojake, je pač našel za Alarm viklik t. j. v y k l i k, kar odgovarja popolnoma slov. **izklik**, torej od celega

vy+klik in Žunkovičevega vik ostaje samo k! Enako tolmači (226): »ujec«, der Kommandant eines »ujezd« (v ruščini = okraj), heute = Onkel«. Torej tudi tukaj meša predponko z deblom (u + jezd) in ne vé, da je naš u j e c deminutivna oblika za staroslovensko u j, ki se je ohranila še pri Čehih, Poljakih in Rusih ter odgovarja lat. avus in nemškemu oheim. To in še marsikaj bi lahko Ž. našel v Miklošičevem Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen. N. pr. tudi, da je sama slovenščina, da ne govorimo o drugih slovanskih jezikih, za o m a r a ohranila še prvotnejše oblike almara, almarica, ormar iz lat. armarium (franc. armoire). Ž. pa iz naše tujke tolmači: Amerika — Grenze, Grenzland, Amur, Ammer Omar u. ä., denn »omariti« (mar = Grenze) »muss einst gleichbedeutend mit »abgegrenzt, Grenze« gewesen sein, da »omara« dem Slovenen noch heute der abgesperrte Raum, der Kasten ist.

Podobnega gradiva bi hudomušen humorist mogel nabrati iz Ž.-čeve knjige za mnogo večerov. Na vsaki strani z etimologijami bi našel tudi kopico dokazov za Voltairejevo trditev, da je etimologija znanost, v kateri samoglasniki ničesar ne pomenijo, soglasniki pa samo nekaj, ali pri Ž.-u še niti za soglasnike ne velja ta izrek. In vendar kako primerjajoča in historična gramatika slovanskih jezikov! O vsem tem g. Ž. nima najmanjšega pojma in ga tudi noče imeti. To je, kar se mu sme in mora zameriti, zakaj zmotljivi smo vsi, če smo se tudi mnogo učili, ali g. Ž. naravnost odklanja vse jezikoslovne avtoritete tako daleč, da je popolnoma podoben zemljemercu, ki bi se ne hotel učiti geometrije. Vsi naši prvi rodoljubni diletanti niso preobračali takih etimoloških kozlov kakor g. Ž., dasi niso imeli današnjih znanstvenih pomočkov. D. Trstenjak mi je pravil, ko sva se pogovarjala o njegovih ponesrečenih etimologijah: Vi imate Miklošičeve in druge jezikoslovne knjige, kaj pa smo imeli mi, ko smo začeli?

V učenem svetu je danes že samo ena dobra etimologija kaj vredna, g. Ž. pa jih siplje kakor čarovnik na stotine in stotine kar iz rokava in razlaga seveda iz slovanščine vse, česar največji učenjaki ne morejo objasniti, kakor etruške napise, razne rune in jezik pirenejskih Baskov ter za navržek še dokazuje pristnost Kraljedvorskega in Zelenogorskega rokopisa in Hankinih »penez«. Pravi izraz za svojo znanstveno metodo pa rabi sam, ko očita svojemu nemškemu vrstniku Guido v. List-u »Akrobaten-Etymologie«

(10). Ta List, ki si je osnoval svojo »Gemeinde«, katera ga zalaga z denarjem, pravi o edino pravilni razlagi imena Graz iz Gradec: »erhebt der Slave seine raublüsterne Hand nach urheiligem germanisch-deutschen Erbbesitz« (156). Ž. mu pa to poštено vrača in tolmači iz slovanščine — Wodan, Wuotan, Odhin (202). Zdaj pa naj Arijo-Germani molijo dalje boga, ki ima slovansko ime!

Marsikdo bo pač vprašal: zakaj pa pišeš toliko o knjigi, ki sploh ni vredna resne ocene? Kakor moji češki kolegi oglasil sem se nerad tudi jaz, ali prebral sem vso, dasi je bilo škoda časa, in moral sem seveda svoje mnenje vsaj nekoliko tudi podpreti, da se mi ne bo očitala profesorska domišljavost. Gosp. Ž. itak s slovanskimi filologi, od Miklošiča počenši, ni zadovoljen, in slovanska gramatika, ki bi mu bila pred vsem potrebna, mu je »das schlüpfrigste und weichselzöpfigste Gebiet« (314). Vem tudi, da ne bom žalil samo njega, ampak še marsikaterega duhovnika, učitelja in druge rodoljube na deželi in po mestih, ki se še lahko sklicujejo na slavospeve, katere sta o Ž. knjigi prinesla Slov. Narod in Slovenec. Vendar baš našim žurnalistom je treba enkrat zaklicati: ne krmite razumništva in ljudstva s tako hrano! Polnite svoje itak preskromne prostore v naših resnih časih s pametnejšimi in potrebnejšimi rečmi! Neverjetno je, da se je iz Ž.-čevega dela mogla zopet ponavljati bajka o slovanski maši na Dunaju, kateri je vendar dr. Fr. Kidrič v resnici »zadal smrtni udarec« v »Naših Zapiskih« (I. 1910, str. 298 — 304). Sicer pa je tudi celo Ž.-čevo knjigo že pravilno ocenil I. A. Glonar v mariborskem »Časopisu za zgodovino« (1907, str. 180—185). Ne zahteva se seveda od naših žurnalistov, da sledijo za znanstvenimi razpravami vseh strok, ali za ocene takih knjig naj si poiščejo strokovnjake, katerih imamo danes za slavistična vprašanja v Ljubljani sami dovolj.

Braniti pa se moramo tudi krive, naravnost škodljive narodne odgoje, ki bi se naj opirala na Ž.-čeve fantazije. Z dokazom, da so bili Slovani prastanovniki Evrope, bi se naj gojil narodni ponos; temu nasprotno »znanstveno zmoto ali znanstveno potvaro« zahteva po omenjenem slavospevu »nemška politika, da je treba Slovane predstavljati kot inferijoren in nekulturen element«. Pustimo celo Evropo in mislimo si samo neovrgljiv dokaz, da se Slovenci nismo priselili v naše kraje šele v 6. stoletju, kakor pričajo zgodovinski viri, ampak da »od prvega tukaj stanuje moj rod«, kar so peli in pisali že pred Ž.-čem Vodnik in vsi južnoslovanski »Ilirci« od časov humanizma, zakaj

tako stare korenike ima zagrebški »ilirizem« preteklega stoletja. Kaj bi iz tega sledilo? Bili bi tam, kjer smo, nič bolj slavni in manj mogočni. V resnici smo se tudi prej naselili na našem sedanjem ozemlju nego Nemci in še mnogo dalje po alpskih deželah, kjer smo zapustili vse polno slovenskih krajevnih imen in tudi več drugih besed. Vse to je jako zanimivo in potrebno za razne znanstvenike. Nemci sami so slovanska imena v njih krajih mnogo več preiskovali nego Slovani n. pr. za alpske dežele O. Kaemmel, Krones, A. Unterforscher in dr., v Nemčiji H. Immisch (Die slav. Ortsnamen des Erzgebirges), G. Hey (Königreich Sachsen), H. Marjan (Rheinische Ortsnamen), R. Schottin (Thüringen), O. Weise (Sachsen-Altenburg), Beyersdorf (Pommern), posebno pa P. Kühnel (Mecklenburg, Lüneburg, Oberlausitz) in še dr.

Iz takega gradiva bomo dobili tudi mnogo kamenov za historično gramatiko slovenskega jezika. Narodne navdušenosti pa se z zbiranjem slovenskih imen po nemških krajih ne dá netiti, nasprotno, to je neizmerno žalostno poglavje slovenske zgodovine in bi moglo sedanjim rodovom le koristiti, ako bi se jim kazalo, zakaj so stari Slovenci podlegali tujemu navalu, ker ta tisočletna zgodovina ponavlja se še danes. Vsega tega ni kriv le »tuji meč«, mnogo bolj so to vršili država, cerkev, fevdalno ustrojstvo, tuje meščanstvo, obrtništvo, trgovina, industrija, sploh vsako kulturno in organizirano delo. Kakor vsa slovanska zgodovina uči nas tudi slovenska, da moderna kultura napreduje od zahoda na vzhod in da je edina rešitev le v tem, da se je oklenemo z vsemi močmi.

Potrebno kulturno delo na vseh poljih pa se ne pospešuje s tem, da iščemo Slovane po vseh koncih sveta, kjer jih nikoli ni bilo, in se ponašamo s slovanskimi grobovi. Minili so romantični časi, ko je J. Kollár opeval ponemčene kraje, ker je v njih našel svojo Mino, iz katere je napravil »Slavino hčer«. Najmanj pa kaže nam Slovencem zatekati se v slovanski pravek, pozlačen od romantičnih pesnikov, pisateljev in učenjakov. Ne ozirajmo se v žalostno preteklost, ampak borimo se za lepšo bodočnost; za domovino je treba delati in živeti, ne pa tožiti in »umirati«, pravo delo pa je bolje opirati na resnico in ne na domišljije. Pustimo mrtve Slovane, naj počivajo v miru, ter iščimo tolažbo, pouk in podporo pri živih;¹⁾ te pa je treba v

¹⁾ To sem povedal že v članku o narodnopisni razstavi češkoslovanski, Letopis Slov. Matice 1896, 85.

resnici vsestransko poznati, ne pa o njih fantazirati. Ostanimo pri konkretnem slučaju: koliko zmot bi si bil lahko g. Žunkovič prihranil, ako bi se bil vsaj malo seznanil z razvitkom slovanskih jezikov, koliko njegovih duševnih moči in pa narodnega kapitala njegovega pokrovitelja in drugih rodoljubov bi se lahko porabilo za boljše in potrebnejše namene? O tem niti ne govorim, koliko škode dela naravnost s tem, ker bega širše kroge s svojimi krivimi nauki pri Slovanih, pri Nemcih in v učenem svetu sploh pa vzbuja sum, da stoji znanost pri nas na stopnji njegove knjige.

Ž. knjiga pa je tudi resen opomin našim strokovnjakom, naj po svojih močeh več in bolje skrbijo za duševne potrebe tudi našega malega naroda. Vsak človek se rad zanima za preteklost svoje rodbine in vsak narod za svojo zgodovino na vseh poljih. Tudi ni slučajno, da se vedno iznova pojavljajo ljudje, ki bi radi z etimologiziranjem pojasnili preteklost naših in tujih krajev. To dela tudi vsako ljudstvo, ki si razlaga razna krajevna in druga imena s celimi pripovedkami. Zatorej je treba o takih vprašanih spisov in predavanj za široke kroge, v srednjih šolah in učiteljskih pa več in boljšega pouka o preteklosti našega jezika in njegovi sorodnosti z drugimi slovanskimi in tudi arijskimi jeziki. Ne predlagam, naj se zanaša v šolo učenjaško polovičarstvo, ali pouk v staroslovenščini se naj ne zlorablja za »formalno omiko«, tako da se morajo dijaki v sedmem ali osmem razredu učiti zopet samo sklanjati in spregati, pač pa se s čitanjem in analiziranjem itak znanih evangelijskih tekstov lahko budi razumevanje zgodovinskega razvitka našega jezika, dopolnjuje pa se naj z oziranjem na današnja narečja, iz katerih se mora itak razlagati marsikatera resnična ali pa domnevna nepravilnost. Tako se bode pospeševalo tudi učenje drugih slovanskih jezikov, od katerih spada srbohrvaški, s svojo književnostjo tudi v šolo, kar zahtevajo ne samo potrebe našega naroda ampak že obstoječi predpisi organizacijskega načrta za naše gimnazije. Rad pa priznavam, da imajo v tem oziru svoje dolžnosti tudi visoke šole, na katerih je sploh treba iskati vzroke mnogih slabosti srednjih šol, ki torej niso edine potrebne reforme.

Kdor bi mi pa še ne hotel verjeti, da Ž. knjiga nima nič opraviti tudi z rodoljubjem, naj ga prepriča ta-le resnična dogodbica. S svojimi fantazijami je g. Ž. zmešal tudi nemškoštajerskega tovarnarja Forcherja von Ainbach, ki je začutil v sebi poklic raz-

ložiti imena muriške doline. Ker je na Gornjem Štajerskem polno slovenskih imen, početje samo na sebi seveda ni bilo napačno, ali g. Forcher je etimologiziral kakor njegov učitelj in zaradi tega je uredništvo »Zeitschrift des historischen Vereines für Steiermark« njegov članek odklonilo. Razžaljeni znanstvenik pa je našel zaslombo pri nekem velemožnem nemškonacionalnem deželnem odborniku, časopis (III. Jahrg., str. 148—178) je moral članek sprejeti, zato pa je odstopil njegov urednik (ravnatelj dež. arhiva prof. Mell)! V tem tiči tudi tajnost, zakaj je omenjeni časopis (V. Jahrg., Heft 4; VI, H 1 u. 2) prinesel na 14 drobno tiskanih straneh v celém obsegu prevedene recenzije, ki so jih napisali o Ž. knjigi Jos. A. Glonar, F. Koneczny (Świat Słowiański 1906, dc.), L. Niederle in Jos. Janko.

M. Murko.



75326
Private
№ 235 G. 5
А. Н. Тютинъ.

Р. 111
ЗНАЧЕНІЕ ГОГОЛЯ

ВЪ СОЗДАНИИ

СОВРЕМЕННОГО МЕЖДУНАРОДНОГО ПОЛОЖЕНІЯ

РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.

—❦—
САНКТПЕТЕРБУРГЪ.

ТИПОГРАФІЯ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.

Вас. Остр., 9 линия, № 12.

1902.

120 -

